

Pan Arne Novák nalézá v mých básních i „úmyslné kazy a pokřiveniny“. I zde jest p. Novák ke mně příliš blahovolný, rozhodně blahovlnější, než zasluhuji. Jest mně líto, ale musím rozhodně odmítnout kritické protekcionářství svého p. posuzovatele. Nikoli: není *úmyslných* kazů a pokřivenin v mých verších; jsou-li, jsou jen *bezdělné*, t. j. *nechtěl* jsem nijakých kazů a pokřivenin; a jsou-li tam přece, dostaly se tam jen *mou slabostí a nedostatečností tvořivou*. Slova: úmyslný kaz a úmyslná pokřivenina mohou mít jediný rozumný smysl: mohou znamenati jen něco vypočteného na efekt, dopočítávajícího se jakési pozorností čtenářovy. Takové pokřiveniny dělá virtuózně a se zálibnou horlivostí na příklad p. K. M. Čapek, týž, na něhož píše léta a léta kritické panegyriky p. Arne Novák a kterého klade na sám vrchol českého umění slovesného.

Ale já jsem tvor příliš prostoduchý a také příliš neohebný a nemotorný k takové vyšší akrobatice slovesné; a nadto, upřímně mluveno, byla by mi v mém případě dokonale odporná jako nepravdivost a tím i nestylovost.

Já tedy zcela prostě hledal jsem i ve výraze jen a pouze *pravdu svého nitra*; chtěl jsem vysloviti své nitro zákonně čistě a výrazně — nic víc, nic méně. Nic zbytečného a všecko podstatné. Nijaký planý dekor, nijaký papier máché, nijaké papírové květiny a girlandy: jen samo jádro, jen samu strukturu a tektoniku vnitřního děje. Vyrůstí ze slepé beztvare tmy hmatem, jako z ní hmatem vyrůstá květina i blesk. . .

Sem, k zákonnosti této vnitřní tvůrčí logiky, měl přihlídnouti p. Novák. Pak by byl sotva napsal, že „se úzkostlivě vyhýbám harmonisaci“, když každé dítě musí vidět, že k ní směřuji jako k cíli a že jí — jsem tak směle domnívati se toho — i dosahuji. Pak by byl nepsal jen „o namnoze disonujících verších“, neboť by byl musil uslyšeti i harmonii přečetných veršů jiných. Ovšem: harmonie není něco, co se dá zahvízdat jako snadná libivá melodie; hudebnost v tomto smyslu slova bude mně vždycky odporná, třeba se jí říkalo „*pisňové stříbro*“. Pravá harmonie jest mně vnitřní hudba, která leží až za prahem hudby fyzické. . .

Kritik v pravém smyslu slova má při lyrice jediný, ovšem velmi těžký úkol: ukázati a *dokázati* vnitřní nutnost nebo zbytečnost toho kterého výrazu básnického a ukázat a dovésti to z něho samého jako buď logickou charakternost, souvislost a důslednost nebo nekarakternost a děravost. V prvním případě jest zde styl, v druhém nestylovost. Všecko ostatní jest buď plané mluvení do větru nebo klep maskovaný lžikritikou.

Ještě pan Arne Novák

Podržel jsem ve své replice kritické zreadlo kritice p. Novákově a ukázal jsem, jak vratkými a nepřesnými sudidly a jak nejasnými pojmy pracuje. Literární odborníci a znalci vědí, jak závažná jest má metakritika a jak pečlivého vyvrácení musila by dojití, aby nepoškodila vážně kritickou reputaci p. Novákovu.

Místo diskuse, k níž vyzývala redakce Venkova, dostalo se mně však od p. Nováka sotis.

Obíráti se po nich dále p. Novákem pokládám za zbytečné. Pan Novák podal zde sám svůj autportrét tak věrný, že netřeba ho dokreslovati. Každé literární dítě ví, koho a čeho útočištěm je v takových případech „objektivnost“, a proto

shledávám i zbytečným dovolati se dopisů, jež mně psával p. Novák a v nichž navýsost velebil právě tu mou t. zv. „kritiku lásky a nenávisti“, již dnes tak směšně zatracuje.

Jen jednoho musím se dotknouti: dovolával-li jsem se soudu dr Alice Masarykové, bylo to proto, že se se zvěčnělou stýkala v poslední době *velmi často, skoro denně*, v práci sociální.

19. května 1921.

Ještě kus literárních mravů českých

Ve své stati „Ad vocem mých dvou knih o Růženě Svobodové“ uvedl jsem jako argument o nejasnosti a nepromyšlenosti sudidel p. Novákových příklad K. M. Čapka, jeho groteskních karikatur čili „pokřivenin“, jež neshledává pokřiveninami p. Novák, ačkoliv je shledává pokřiveninami snad celý ostatní svět.

Smysl mých několika vět byl tento: *Nevidí-li p. Novák „pokřivenin“ u p. Čapka, nemůže jich viděti ani ve Stromu bolesti*. Hrot těchto vět byl obrácen proti p. Novákovi a měl ho přijmouti, aby nám jasně definoval, co nazývá „pokřiveninou“, aby jasně a určitě pověděl, kde jsou a proč tam jsou „pokřiveniny“ a proč jinde jich není atd. Šlo mně prostě o *vyjasnění otázky zásadní důležitosti v české literární kritice*, která působí mnoho zmatku a zaviňuje její dnešní nízkou úroveň; neboť ta jest všude tam, kde se užívá „kulatých slov“ jako sudidel, t. j. slov přesně nevymezených a nesvedených v pojmy.

Pan Novák se odpovědi vyhnul, ale za něho, svého patrona, vrhá se do boje v poslední Cestě p. K. M. Čapek, a sice ryze po česku a ryze po čapkovsku: podezíráním, pomluvami, otiskováním soukromých dopisů. Zde to máš: chtěl jsi mítí diskusi — a zato zacházeji s tebou jako s padělatelem směnek. Místo tříbení pojmu touha vyvolati skandál a jarmareční sensaci všemi prostředky a zvrhnout literární debatu do novinářských patoků. . .

Na vysvětlenou *slušným* lidem byl jsem nucen napsati proto tyto řádky.

1. Je pravda, že jsem napsal kdysi příznivý referát o Kašparu Lénovi do Noviny, a — jak praví sám Čapek — „*prolomil tím led české kritiky*“, zaujaté tehdy proti Čapkoví. A učinil bych to dnes znova přes to, že jsem tím vyvolal u K. M. Čapka jakýsi záhadný a povážlivý cit, jemuž on říká „*ohromená vděčnost*“. *Neboť K. M. Čapek byl tehdy podeřován skoro tak nehorázně, jako je dnes přeceňován*. Došel jsem k poznání, že se Čapkoví křivdí, a poznání to jsem probojoval ústně i písemně — a ovšem probojoval s entusiasmem spíše než s criticismem, poněvadž bez entusiasmu se posud žádný boj nevybojoval.

2. Je pravda, že jsem chválil v soukromém dopise K. M. Čapkoví jeho novelu *In articulo mortis a chválil bych ji i dnes, neboť i dnes soudím, že je znamenitá*. Ale pozor: nechválil bych již tak vroucně vondrejcovského románu, v nějž přelil p. Čapek později své novely. Ten román jest totiž *jako celek slabší než jeho jednotlivé původní novelové složky* — a to právě je pro Čapkovu tvorbu a její meze charakteristické.

3. Ale jest zřejmá nepravda, že jsem změnil *teprve dnes* svůj kritický názor na Čapka. *Nikoliv. To stalo se již r. 1917; tehdy 8. března ve Kmeni (I, 4) vyslovil jsem*

již své pochybnosti o básnické hodnotě románu *Turbíny*. Tam napsal jsem již doslova: „A přece . . . Nevím, je-li výsledek úměrný úsilí, které bylo zde vyvinuto. Čtu-li dílo o šesti stech stránkách, chci získati více než několik negací; chci dobýti s autorem nějakého kladu životného, čehosi, co stojí a přetrvává tisícovou proměnlivou nicotností pouze jevou.“ A dále pokračují: „Proto není mně díla básnického, kde není tvořivého růstu duše lidské. To jest možné i v grotesce: právě Čapkovy In articulo mortis to dokazuje. Ale schází mně to často v *Turbině*.“

Zde tedy — na počátku r. 1917 — počínají se mé pochyby o Čapkovi, počíná se můj ideový odklon od něho. Projevil jsem jej veřejně, a Čapek tehdy neprotestoval, ačkoliv pravděpodobně četl můj obšírný rozbor, který vzbudil (v prvních číslech nového listu!) i jinak veřejnou pozornost.

4. Turbína poučila mne totiž, že Čapek vedle znamenitých grotesek a povídek tragikomických píše i věci méně znamenité a selhává zejména v epické tvorbě románové, neboť k ní jest třeba ještě jiných činitelů. A toto poznání stupňuje ve mně i další tvorba jeho, tak na příklad hned jeho román poslední *Jindrové*. To není komponovaný román, v němž musí býti vyváženy osudy i charaktery lidské v zákonné rovnici; to jest literární kino velmi životné, velmi zábavné, velmi divoké i napínavé — ale ne mohutná zákonná klenba typických osudů lidských, ne epické dílo umělecké, jímž musí býti pravý román.

5. A p. Čapek klame jiné, líčí-li věc tak, jako bych nyní projevoval nějaký „ohromný despekt“ nad jeho literárním dílem. To je jen jeho *hypochondrie*. Já nijakého despektu neprojevil ani ve *Venkově*. „Pokřivenina“, „pokřivenina“ úmyslná, tedy karikatura, je-li na svém místě a v plánu celku, — *klobouk dolů před ní!* Jinak ovšem tam, kde se vymkne autorovi z plánu celku a přerůstá jej atd. Tu začínají právě záhady estetické a literární kritiky, jejichž vysvětlení měla přinést diskuse. Já výslovně napsal ve *Venkově*, že bych *nedovedl* té „vyšší akrobatiky literární“, — to není satisfakce p. Čapkovi? Ani tím není jeho ješitnost nasycena?

6. To jest tedy mé nové poznání o Čapkovi; neruší starého, jen je *doplňuje*. A toto poznání budu šířit, kdykoli a kdekoli uznám za dobré, jako jsem šířil poznání starší, třebaš mně to vynášelo sáhodlouhé repliky takové pošetilsti, jako jest ona v poslední *Cestě*.

Není rozporu mezi ním a mým poznáním starším, jako není rozporu mezi tím, co jsem psal Čapkovi a tiskl o Čapkovi, — tyto rozpory si jen uměle vykonstruoval Čapek z literární mstivosti.

Sic itur ad veritatem, alespoň v moderní české literatuře!

Češi a Němci

Vážená redakce, na váš dotaz odpovídám toto:

1. Českoněmecké soužití není jen potřebou, jest přímo existenční nutností tohoto státu. Nemůže býti vytvořeno jinak než na podkladě *spravedlnosti a lidskosti*: jinak by to bylo ne soužití, nýbrž souhnutí. Nebude ovšem vytvořeno přes noc; ale věřím přece, že bude vytvořeno v dohledné době, ne ovšem samo sebou, nýbrž po *velikém úsilí* všech opravdových a poctivých lidí jedné i druhé strany. A zejména potom,

až budou pochopeny a přiznány ve většině obou národů tato dvě axiomata: 1. Němci byli v někdejší Rakousku vůdčím národem, ale poněvadž nedovedli splniti svůj vůdčí úkol — úkol iniciátorů práva, spravedlnosti a lidství —, rozpadlo se Rakousko a právo i povinnost vůdcovská přešly v novém státě československém na nás, národ československý. 2. Vůdcovství zavazuje, zavazuje zejména k iniciativnosti, k *tvůrčí činnosti* v oboru spravedlivého a lidského uspořádání národnostního soužití i všeho života veřejného. Nevyvineme-li této tvůrčí činnosti nyní my, rozpadne se i stát československý, ne-li zítra, aspoň při první vážnější proměně v zahraniční konstelaci evropské.

Evropa stojí dnes před prahem nové éry: *proměňuje se zvolna ve federaci států a národů*. Musíme to zavčas pochopiti a podle toho se zaříditi. *Bude záležeti na nás, abychom Evropu předešli*. Stvoříme-li ve svém státě federaci tu dříve, než vznikne ve ostatní Evropě, budeme krystalizačním středem nové příští Evropy; ne-li, bude nám nucena dříve či později tato organizační myšlenka z vnějška, a bude to pak naše prohra a hanba národní. Kdo nepředchází, je vlečen; ale kdo jest vlečen, jest jednou i uvláčen.

2. Možnosti právního soužití českoněmeckého nejsou právě snadné, poněvadž soužití takové jest *cosi nového* a nejsou pro ně vychovány posud *orgány*. Na obojí straně schází většinou orgán nových dobrých Evropanů: *cit internacionální a hlavně rozum internacionální*. Oba národové, německý i český, jsou pokaženi ne dobrým, nýbrž *špatným nacionalismem*: nacionalismem chápaným a pojímaným zle, sobecky, sebevražedně. Němci utiskovali, a každý utiskovatel zaplatí za útlak daň porušením své povahy; Češi byli utiskováni — a ani to nepřispívá k zesílení a očištění povahy. Dobrý internacionalism nevyklučuje se s dobrým nacionalismem, naopak: oba se navzájem podporují a na sobě sílí. *Kdo cítí nutnost dohody českoněmecké, jest lepší Čech než ten, který jí necítí nebo jí podceňuje*; jest bližší české tradici duchové než ten, kdo jí nepřeje nebo ji odmítá, — neboť česká tradice duchová byla a jest *myšlenka lidství a bratrství* i přes všechn zdánlivý vnějškový neúspěch, ano i proti němu. Nyní přišla doba, po níž volali naši buditelé: kdy tato myšlenka může a musí se osvědčiti jako *upravovatelka skutečnosti*.

Právní soužití má dále podmínku na obojí straně posud nesplněnou: *minim vnitřní mír v jednom i druhém národě*. Mír může ti dáti jen ten, kdo jest nejprve smířen sám se sebou: člověk v nitru rozvrácený, jehož síly a složky disonují, nevyrovnané a nezharmonisované mezi sebou, nemůže žiti nikdy v míru se svým sousem. Pro národy znamená to: *jen národ sociálně spravedlivý, který uskutečnil ve svém nitru sociální spravedlnost, který se sám se sebou sjednotil a zharmonisoval na podkladě společenského bratrství, může býti spravedlivý k druhému; jen ten může mu dáti mír a žiti v míru na podkladě spravedlnosti a lidskosti*.

I v tomto směru jsou oba národové, český i německý, na tom přibližně stejně špatně.

Proto ten, kdo to myslí doopravdy s právním soužitím českoněmeckým, musí nejprve působiti ze všech sil k tomu, *aby v jeho národě byla uskutečňována a ztělesňována myšlenka sociální spravedlnosti a sociálního bratrství*. Jak bude tato myšlenka na postupu v jeho národě, stejně tak bude se blížit uskutečnění i myšlenka spravedlivého soužití se sousem: obojí myšlenka souvisí spolu jako světlo a teplo. *Právní a spravedlivé soužití českoněmecké počne od sociální levice obojího lábora a bude se*